

Het stadhuis te Tholen

In de eerste helft van de 13e eeuw ontstond aan de dijk van de Vijftienhonderdgemetenpolder langs de Eendracht het plaatsje Tholen. Het dorp dat in 1366 stadsrechten kreeg, werd in de 15e eeuw door een grote ramp getroffen. Op 16 mei 1452 verbrandden de stadspoorten, het gasthuis, het stadhuis en vele andere gebouwen.

Omstreeks 1460 werd waarschijnlijk op de plaats van het afgebrande gebouw een aanvang gemaakt met de bouw van een nieuw 'scepenhuus' aan de Hoogstraat, mogelijk naar een ontwerp van Andries Keldermans, een telg uit de bekende Mechelse bouwmeesterfamilie waaraan Zeeland en Vlaanderen de prachtige kerkelijke en wereldlijke gebouwen uit de laatgotische periode dankt of de Brusselse bouwmeester Evert Spoorwater die betrokken kan zijn geweest bij bouw van de Thoolse kerk. Wat het uitwendige betreft kan aan de hand van een 17e eeuwse afbeelding worden geconstateerd dat het oude gevelbeeld behouden bleef. Wel is in 1758, naar een ontwerp van Nicolaas Muts te Middelburg, een nieuw hardstenen bordes aangelegd, waarop de wapens van Tholen, Schakerloo, Zeeland en het in de Franse tijd afgehakte wapen van de Oranjes zijn aangebracht. De voorgevel bevat acht voetsteunen en baldakijnen die mogelijk bestemd waren voor beelden van de heren van Tholen, zoals Jan van Blois en de graven van Holland en Zeeland. Het is echter wel zeker, dat er nooit beelden in de nissen hebben gestaan.

De zeskantige open toren bevat een beiaard. Het eerste klokkenspel in deze toren, bestaande uit 14 klokken, werd door Thomas Both te Utrecht gegoten en in 1592 aangebracht. Vijfendertig jaar later bleek dat deze klokkengieter een slechte keus was geweest. Het stadsbestuur bestelde in 1627 een nieuw klokkenspel bij Michael Burgerhuys te Middelburg, dat vermoedelijk 18 klokken telde. De automatische speeltrommel die tot 1940 dienst deed, werd eveneens in 1627 te Middelburg gemaakt. Deze staat nu in het Beiaardmuseum in Asten. Tijdens de laatste wereldoorlog werden de klokken door de bezetter gevorderd. Het schip waarmee het vervoer naar de smeltovens plaats vond, zonk echter op het IJsselmeer. Na de oorlog zijn de klokken geborgen en aan de gemeente teruggegeven. Bij de ingrijpende restauratie van het stadhuis, die in de jaren 1955-1957 is uitgevoerd, is ook het klokkenspel vernieuwd en uitgebreid tot 35 klokken. Tegenwoordig hangen

er 37 klokken in het stadhuistorientje. De oudste klok, genaamd Peter, dateert van 1458. Deze klok die oorspronkelijk aan de pui als luidklok is gebruikt, is nu de oudste beiaardklok van Nederland. Verder bevat het carillon nog 9 door Michael Burgerhuys gegoten klokken en twintig klokken die in de vijftiger jaren van de twintigste eeuw zijn gegoten door Eysbouts te Asten. De 7 kleinste klokjes zijn in 1987 door Petit en Fritsen te Aarle Rixtel vervaardigd. Het computer-gestuurde klokkenspel speelt overdag ieder kwartier

Het inwendige van het stadhuis bevat een aantal vertrekken. Voor de Franse tijd kwam men, wanneer men het gebouw binnen ging eerst in de Vierschaar - eigenlijk een door vier

scharen, vier banken ingesloten ruimte - waar de baljuw met negen schepen recht spraken. Hierachter lag de kamer van Politie waar de bestuurlijke zaken van de stad werden behandeld door de burgemeesters (te vergelijken met de huidige wethouders) en de vroedschap. Vanuit deze zaal kon men op de eerste verdieping de Weeskamer bereiken. Dit kollege was belast met het beheer van de bezittingen van wezen en onbeheerde nalatenschappen.

An de achterzijde van het gebouw was vroeger een open verbinding met de Grote Markt. Langs deze weg werden de veroordeelden uit de gevangenis onder het stadhuis naar het schavot gevoerd. Deze stadsgang verviel in 1663. Vijftwintig jaar later, in 1688, kocht de stad de tegenover het stadhuis gelegen woning en brak deze af. Op het zo ontstane Beursplein ondergingen de gestraften toen hun vonnis, terwijl de magistraat uit het stadhuis kon toezien. Het laatste doodvonnis werd hier in 1750 voltrokken. Het in de Vierschaar opgehangen beulzwaard herinnert nog aan deze episode.

De beide huizen aan weerszijden van het stadhuis zijn reeds lang eigendom van de stad. Het 17e eeuwse huis aan de noordkant is in 1764 aangekocht. Dit gebouw werd verhuurd of als conciërgewoning gebruikt tot 1929. In de 18e eeuwse woning links van het stadhuis, in 1786 aangekocht, was het Weeshuis gevestigd. Na het overbrengen van de wezen naar de Kolonie van Weldadigheid (Frederiksoord) in 1823 is het gebouw verhuurd. Bij een inwendige verbouwing in 1847 werd een doorgang naar het stadhuis gemaakt. In de kamer grenzend aan de Vierschaar was daarna tot 1936 het kantongerecht gevestigd. Een groot deel van dit linker perceel werd in 1884 verkocht en kort nadien afgebroken, met uitzondering van de kamer van het kantongerecht en de hierboven liggende ruimten en dat deel waarin nu het trappenhuis is gevestigd.

Ook met het gebouw aan de rechterzijde werd een verbinding gemaakt. Na nog enige kleine verbouwingen, bracht de tussen 1955 en 1957 uitgevoerde restauratie het gebouw in de huidige toestand.

Na de gemeentelijke herindeling van juli 1971 verliet de administratie het stadhuis. De gemeentesecretarie en in 1979 ook de raadszaal van de nieuwe gemeente Tholen werden te Sint-Maartensdijk gevestigd. Het trouwen blijft hier echter mogelijk.

Het stadhuis bevat enige kunstwerken en voorwerpen die betrekking hebben op het Thoolse verleden, zoals het schilderij 'Het laatste oordeel' van circa 1530 dat aan een leerling van Barend van Orley (circa 1488-1541) wordt toegeschreven. Het drieluik met de geboorte, aanbidding en besnijdenis van het kindeke Jezus is vermoedelijk circa 1525 door een Antwerpse schilder vervaardigd.

Het paneel dat Salomo's rechtspraak voorstelt dateert uit 1618. Verder zijn nog aanwezig het reeds eerder genoemde beulzwaard uit de tweede helft van de 16e eeuw, een (15e) eeuwse met ijzer beslagen privilegekist en een eind 16e eeuwse ijzeren geldkist. Het wandkleed, dat het verleden, heden en toekomst van de stad voorstelt, werd door de stedelijke vrouwenverenigingen naar een ontwerp van de schilderes Ad. Kooymans-Sonneveldt in vier maanden vervaardigd en ter gelegenheid van de viering van het 600-jaar stadsjubileum in 1966 aan de gemeente geschonken.

J.Z., 2003.

